

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Недостатня обґрунтованість і непослідовність кроків у процесі трансформаційних перетворень у нашій державі, відсутність концепції забезпечення соціальної безпеки, спроби гарантування конституційно визначених прав без відповідного реформування соціальної політики призводять до поглиблення економічної кризи та посилення соціальної напруги у суспільстві. Динаміка трансформацій у соціальній сфері потребує створення механізму, який би постійно забезпечував відстеження основних показників соціального розвитку, слугуючи базою для виявлення причин їх динаміки, саме цим вимогам і відповідає комплексна система моніторингу стану забезпечення соціальної безпеки в Україні. Ми погоджуємося з думкою науковців Центру перспективних соціальних досліджень Міністерства праці та соціальної політики України й НАН України, основним напрямом діяльності якого є здійснення наукових досліджень та розробок, спрямованих на реалізацію стратегічних завдань соціальної політики та соціальної стратегії держави, що стан системи соціальної безпеки в Україні повинний здебільшого охоплювати показники збереження життєво важливих соціальних складових функціонування суспільства і держави, а також здійснювати індикативне регулювання соціальних процесів, соціальної сфери та її інфраструктури у розвитку державного організму [1 – 3].

На нашу думку, комплексна система моніторингу повинна включати оцінку не лише індикаторів згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, яка визначає перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, в тому числі й соціальної безпеки, їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також методи обчислення інтегрального індексу економічної безпеки, та передбачає виявлення потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні й застосовується Міністерством економіки України для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності, а й урахувати сприйняття населенням соціальних змін і підходи до їх упровадження [4]. Одночасно потрібно брати до уваги, що необхідною умовою є відповідність визначених показників комплексної системи моніторингу певним вимогам, зокрема спадковості, надійності, необхідності, можливості виміру, узгодженості. Ще однією важливою вимогою до вибору показників комплексної системи моніторингу є можливість аналізу їх динаміки в часі, вимір регіональних особливостей, об'єктивність та достовірність статистичної інформації, своєчасність отримання й можливість деталізації, що сприятиме виявленню та оцінці ступеня і міри соціальних загроз у системі забезпечення національної безпеки України.

Важливими складовими проведення моніторингових досліджень є використання індикаторів, які можна порівнювати, та сама якість проведеного аналізу отриманої інформації, що і зумовлює необхідність здійснення комплексної системи моніторингу, котра дозволить оцінити різнопланові загрози та виявити найбільш небезпечні процеси з метою гарантування соціальної безпеки. Такої ж думки і провідні науковці у цьому напрямі Л.І. Ільчук, О.О. Давидюк, які вважають, що забезпечення і підтримка соціальної безпеки у державі та суспільстві можливі лише за умов наявності та здійснення постійно діючого моніторингу розвитку соціально-економічної ситуації в державі, за умови поєднання процесів розроблення стратегії політики соціальної безпеки з прийняттям відповідних рішень на державному рівні із цього питання [5].

Важливим етапом здійснення комплексної системи моніторингу є вибір індикаторів, тобто кількісних характеристик рівня розвитку соціально-економічної сфери, які діагностують стан суспільства щодо забезпечення соціальної безпеки [6]. Вибір соціальних індикаторів необхідний для визначення соціальних цілей і напрямів соціальної політики (політики зайнятості, охорони здоров'я, соціального захисту, житлової політики та інших складових), розроблення загальнодержавних, регіональних програм соціального розвитку, оцінки соціального законодавства, соціальних стандартів.

Незважаючи на існуючий досвід побудови системи таких індикаторів, використання деяких із них з метою оцінки соціальної безпеки є дискусійними. У проведеному нами дослідженні комплексна система моніторингу соціальної безпеки регіону на 1-му етапі передбачала виявлення і встановлення оптимального набору діагностичних параметрів (індикаторів для оцінки стану соціальної безпеки регіону). Група індикаторів включає, як 14 індикаторів соціальної безпеки, запропоновані відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, так і другу групу, яку отримано у результаті спеціальних опитувань населення Полтавської області щодо умов існування, захищеності від небезпек. Таким чином ми склали дві таблиці: таблиця навчання (табл. 1) та таблиця контролю (показники, що можуть впливати на стан соціальної безпеки). Блок вибору показників включає 129 індикаторів, які впливають на рівень соціальної безпеки, серед них: економічні, аналізу демографічної ситуації, охорони здоров'я Полтавської області, що характеризують зайнятість населення, доходи та витрати населення, споживання продуктів харчування, рівень освіти та виховання, забезпеченість матеріальними благами, антисупільні прояви, стан докільця, більшість з яких використовуються в усьому світі як найбільш вагомі характеристики рівня соціально-економічних небезпек та стану процесів, котрі відбуваються у розвитку суспільства і держави. Моніторинг зазначених показників свідчатиме про рівень, якість життя населення, про його настрої, сприйняття реформ. Для вибору оптимальної кількості індикаторів, що характеризують рівень соціальної безпеки, будемо користуватися такими постулатами. Постулат 1. Для того щоб відібрані чинники мали вплив на соціальну безпеку, необхідно, щоб вони були певною мірою «близькі» до чинників таблиці навчання (індикатори за Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України).

Динаміка індикаторів соціальної безпеки в Полтавському регіоні

Показник / Рік		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Частка населення із сукупними витратами, які нижче 75% медіанного рівня сукупних витрат (рівень бідності), %	y ₁	29,7	30,2	28,9	27,1	26,4	24,1	25,4
Частка населення із середніми сукупними витратами на одну особу на місяць, які нижче прожиткового мінімуму, %	y ₂	28,8	28,3	28,7	28,1	28,8	28,9	28,8
Відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму, разів	y ₃	1,79	2,04	2,34	2,65	2,47	2,4	2,6
Відношення мінімального розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму, разів	y ₄	0,78	0,74	0,71	0,75	0,71	0,83	0,78
Відношення індексу номінальних сукупних ресурсів домогосподарств до індексу споживчих цін, разів	y ₅	0,97	0,95	0,94	0,96	0,97	1,03	0,95
Відношення сукупних витрат 10% найбільш забезпеченого населення до 10% найменш забезпеченого, разів	y ₆	6,4	6,4	4,7	5,1	4,7	7,1	6,75
Частка витрат на харчування (продовольчі товари та харчування поза домом) у загальному обсязі споживчих грошових витрат домогосподарств, %	y ₇	54,2	52,8	54,1	53,7	52,4	53,4	51,7
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	y ₈	7,3	7	6,6	6,5	10,2	9,7	9,2
Рівень тривалого безробіття осіб у працездатному віці (відношення чисельності безробітних понад шість місяців до загальної чисельності безробітних), %	y ₉	39,7	37,8	39	26,2	36,3	24,4	25,6
Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань на 100 осіб	y ₁₀	60,983	59,872	60,832	61,074	59,13	61,463	59,402
Наявність житлового фонду в середньому на одну особу, м ²	y ₁₁	23,4	23,7	24	24,3	24,6	24,7	24,9
Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, % до ВВП	y ₁₂	3,5	3,6	3,7	3,5	4	4,1	3,7
Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту, % до ВВП	y ₁₃	6,1	6,3	6,3	6,4	7,3	7,3	6,2
Охоплення випускників 9-х класів повною середньою освітою, %	y ₁₄	98,6	98,3	99,7	99,8	99,6	99,7	99,9

Для оцінки «близькості» треба використати певні процедури: «голосування», яка застосовується в розпізнаванні та нейронних мережах, разом з визначенням відстані Хемінга. Постулат 2. У той же час необхідно врахувати, що два «дуже близьких» чинники (мультиколінеарних) не має сенсу вводити до набору індикаторів, які впливають на рівень соціальної безпеки, тому що їх вплив не матиме значного впливу на інтегральний показник соціальної безпеки, а навпаки, дасть хибне уявлення про їх зв'язок, що відобразиться у високому коефіцієнті детермінації. Використовуючи ці постулати, нам потрібно було здійснити такі етапи: серед контрольних індикаторів вибрати найбільш «близькі» до еталонних, згідно з процесом відбору, з наступним проведенням тесту Фаррара-Глобера; відхилити колінеарні рядки; скласти «таблицю відповідностей» на кожному етапі; відібрані ознаки включити до «контрольної таблиці», не надаючи перевагу еталонам, повторюючи цей процес до вичерпання контрольних індикаторів. Таким чином остаточно було відібрано 25 індикаторів та розраховано інтегральний показник соціальної безпеки, з урахуванням задоволеності потреб пересічного громадянина Полтавської області. Здійснена комплексна система моніторингу дозволяє дати оцінку захищеності населення у соціально-економічній сфері від існуючих небезпек та визначити напрями ефективного здійснення соціальної політики Полтавського регіону.

Література

1. Давидюк, О.О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови показників. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=12:2010-06-10-20-35-51&catid=16:2010-06-10-20-23-45&Itemid=23
2. Гнибіденко, І.Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика / За ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
3. Палій, Н.С. Система діагностики соціальної безпеки / Н. Палій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2009_28_1/16.pdf.
4. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, наказ від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
5. Ільчук, Л.І., Давидюк О.О. Критерії, показники та індикатори соціальної безпеки (спроба аналізу) Л.І. Ільчук, О.О. Давидюк О.О. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=230:2013-02-12-08-52-22&catid=16:2010-06-10-20-23-45&Itemid=23
6. Чепурний, О.В. Соціально-економічна оцінка розвитку Полтавської області у контексті формування безпеки у соціальній сфері регіону // Економіка і регіон: наук. вісн. – Полтава: ПолтНТУ, 2012. – № 4. – С. 152 – 158.